

Rapport 2007:46

Arkeologisk förundersökning

S:t Martins väg Schaktning för VA-ledning

RAÄ 5

Skänninge stad
Mjölby kommun
Östergötlands län

Christer Carlsson

S:t Martins väg

Schaktning för VA-ledning

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte	5
Metod	6
Resultat och tolkning	6
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1. Profil- och planritning	9

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

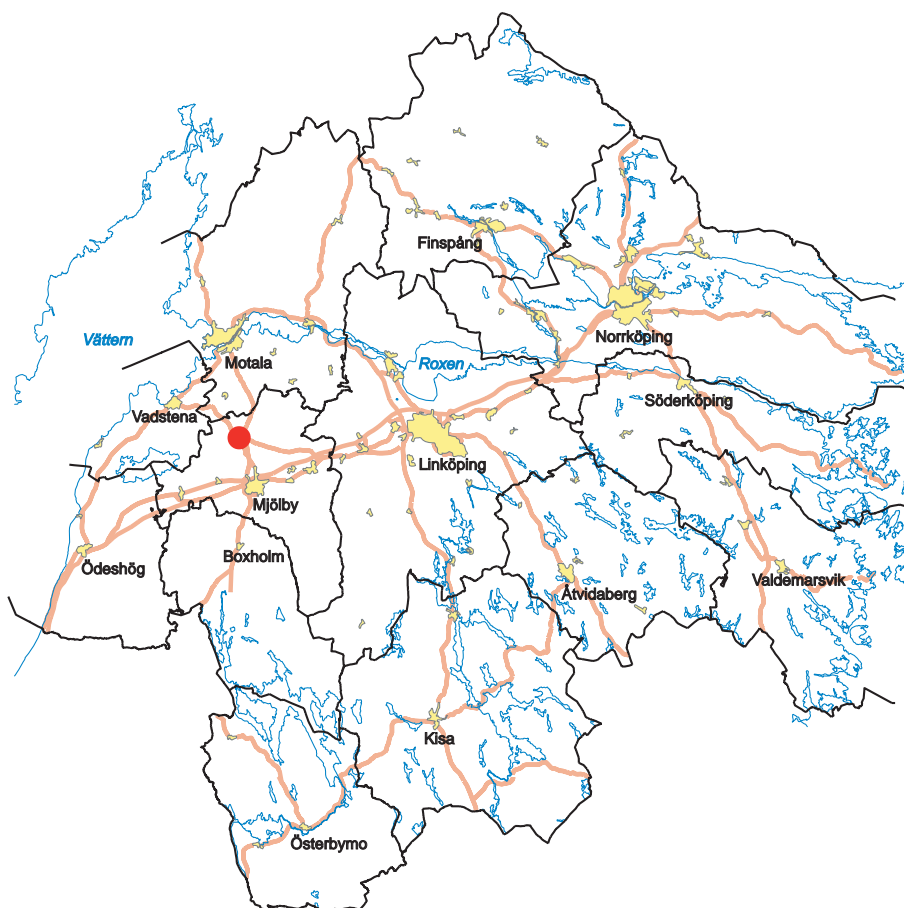
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

Sammanfattning

Under försommaren 2007 genomförde Östergötlands länsmuseum en förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningar inför nedläggande av VA-ledningar i korsningen av S:t Martins väg och Nunnestigen i Skänninges norra utkant. Schaktningen utfördes bland befintlig villabebyggelse i gatumark. Ingreppen uppgick sammanlagt till en sträcka av ca 42 löpmeter i utkanten av RAÄ 5, Skänninge medeltida stadsområde, och omkring 300 m nordväst om RAÄ 1, S:ta Ingrids kloster.

Arbetet utfördes på uppdrag av Tekniska kontoret, Mjölby kommun. Förundersökningen genomfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län. Vid schaktningarna påträffades tre diken, varav ett var förhållandevis djupt. Dessa tolkades som dräneringsdiken eller gränsdiken och förmodades tillhöra 1600- och 1700-talets odlingslandskap. Inga medeltida lämningar påträffades och det är därför troligt att Skänninge medeltida stadsområde inte har sträckt sig ända till S:t Martins väg.

Christer Carlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

1457455

1457955

Skänninge

6475562

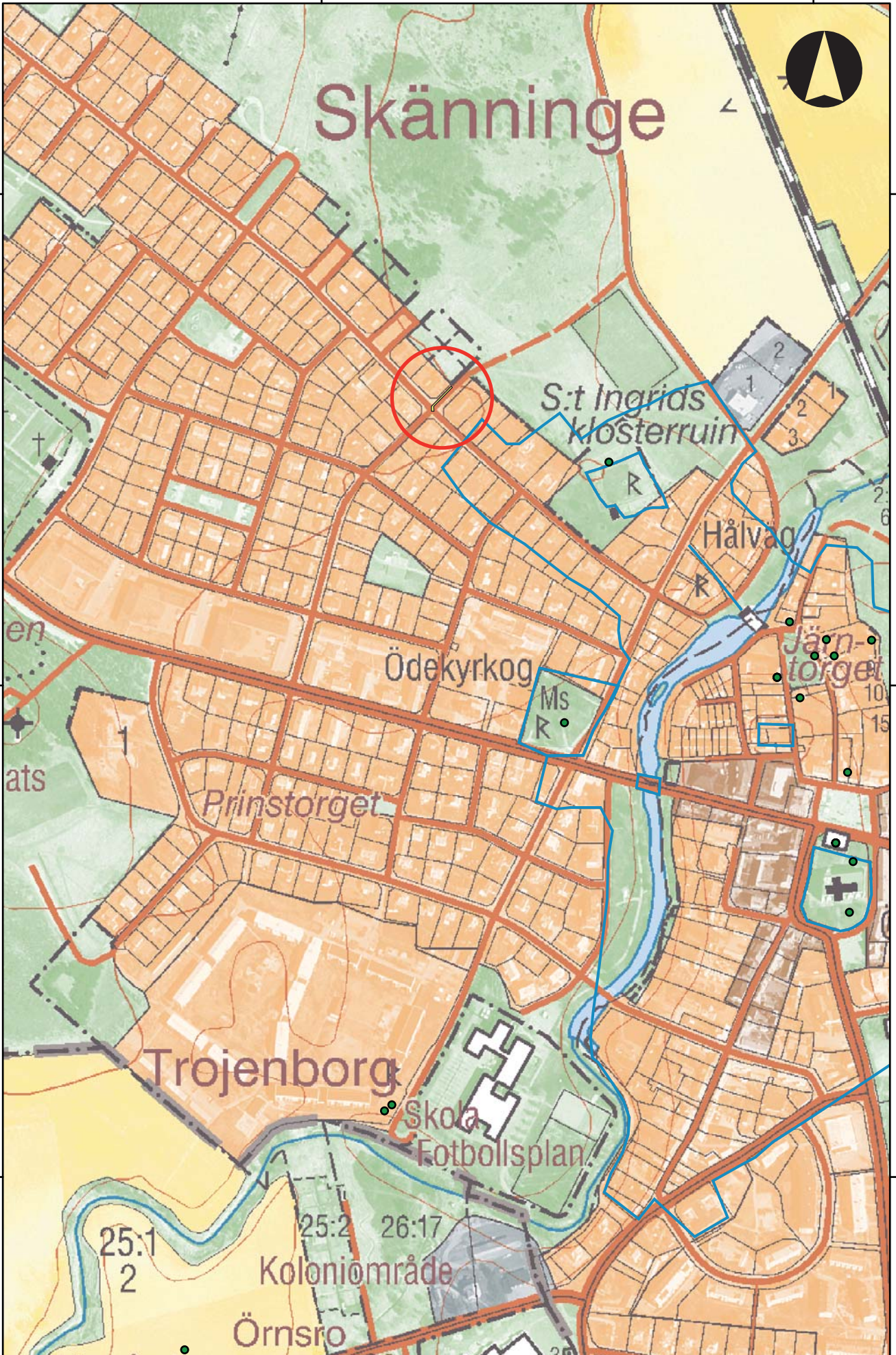
6475562

6475062

6475062

6474562

6474562

1457455

1457955

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde 4-5 juni 2007 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktning för VA-ledningar i S:t Martins väg, Skänninge stad, Mjölby kommun. Arbetet omfattade schaktning i befintlig gatumark i S:t Martins väg och Nunnestigen; en sträcka på ca 42 m. Området ligger i utkanten av RAÄ 5, Skänninge medeltida stadsområde, och omkring 300 m nordväst om RAÄ 1, S:ta Ingrids kloster.

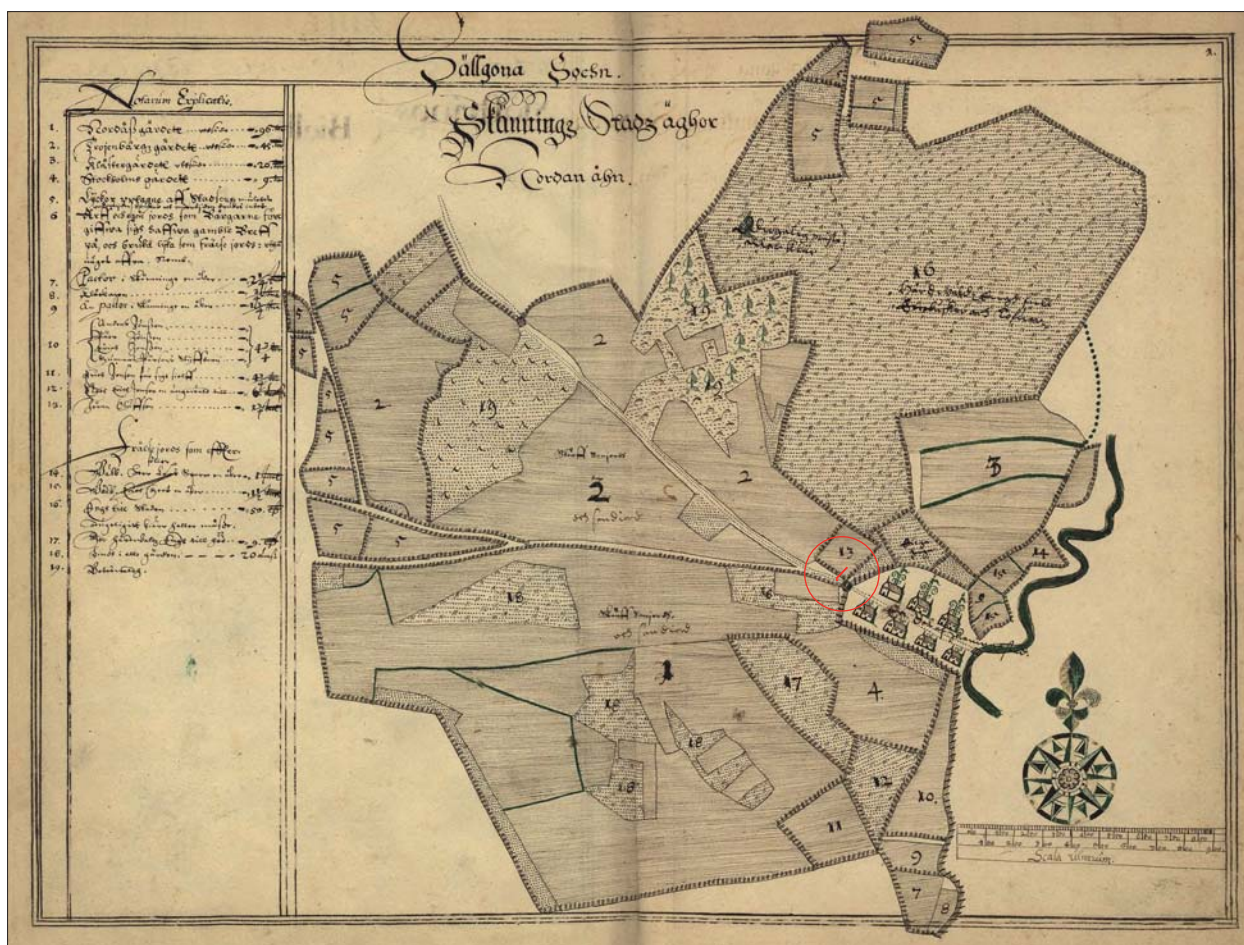
Arbetet utfördes efter beslut från Länsstyrelsen i Östergötlands län. Uppdragsgivare var Mjölby kommun, Tekniska kontoret vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för fält- och rapportarbetet var undertecknad. Vid delar av fältarbetet deltog även proaeleven Laurin Bertling.

Områdesbeskrivning

Skänninge är beläget centralt i ett öppet jordbrukslandskap. Staden tycks ha vuxit fram successivt under 1000- och 1100-talen och omnämns första gången år 1178. Staden nådde sin höjdpunkt under senare delen av 1200-talet och 1300-talet. 1400-talet innebar en

stark tillbakagång och under 1500-talet verkar Skänninge snarast haft karaktären av en förstörad bondby. Generellt är kulturlagren i Skänninge diffusa och svåra att datera. Brandlager från de stora stadsbränderna kan bara spåras fläckvis i staden. Sannolikt har bebyggelsen varit gles i förhållande till många andra medeltida städer. Detta gör att begränsningarna för den medeltida staden är osäkra. Vid undersökningar inom och i anslutning till stadsområdet har även förhistoriska lämningar påträffats vid flera tillfällen, vilket antyder en platskontinuitet från järnåldern och fram till dagens stad (Feldt 2004).

Stadens två äldsta stenkyrkor, Allhelgonakyrkan (RAÄ 11, Skänninge) och St Martins kyrka (ingår i RAÄ 1, Skänninge), var belägna på varsin sida om Skenaån. De dateras båda till 1100-talet. S:t Martins kyrka, väster om Skenaån, omnämns första gången i en donationshandling som upprättades senast år 1275 till förmån för ett blivande nunnekloster; S:ta Ingrids kloster (DS 885). Huruvida kyrkan revs eller om den bara anpassades till en ny funktion som klosterkyrka är oklart. Vid undersökningar 1939 påträffades tre i stort sett intakta gravar med s k Eskilstunakistor (Wallenberg 1984).

Figur 3. Skänninges stadsjordar enligt jordeboken från 1638 med schaktet markerat.

Dominikanernas systerkonvent, d v s S:ta Ingrid's kloster, etablerades sannolikt på mark hörande till en tidigmedeltida stormans- eller kungsgård. Klosters verksamhet sträcker sig från 1270-talet fram till reformationen då det stängdes. I donationshandlingen var bröderna Johan och Anders Elovssons krav att system Ingrid under sin livstid upprättade ett kloster på platsen. Donationen skedde i närvaro av kung Valdemar (avsatt 1275). Ingrid Elofsdotter avled 1282 eller 1283. Klostret existerade troligtvis år 1281 och anlades, med bistånd av Magnus Ladulås och biskop Henrik, vid S:t Martins kyrka väster om Skenaån (Nilsson 1879 s 18 f, Schück 1963 s 5). Hur stort område som nyttjades av den förmodade stormansgården och det senare klostret är oklart.

På stadskartan från 1713 ligger det aktuella undersökningsområdet i den dåtida stadens utkant alldeles invid Biskopzbärgatullen. I området finns idag en modern villabebyggelse med hus från perioden ca 1950-1990-talet. Vid undersökningar i kv Nunnan har kulturlager och olika anläggningar, såsom t ex en trolig källare, dokumenterats (Feldt 1990 och 2006a). I samband med schaktningar för fjärrvärme i Motalgatan påträffades tjocka kulturlager och avfallsgröpar med bl a riklig förekomst av tidigmedeltida östersjö-

keramik samt ett litet runristat metallbleck (Björkha-ger & Gustafsson 2004). I S:t Martins väg påträffades vid samma undersökning mörkfärgningar som kan vara förhistoriska. 2005 påträffades även i kvarteret Nunnan odlingslämningar, varav somliga kan vara förhistoriska eller medeltida. Andra lämningar hör dock snarare samman med yngre tiders odlingsverksamhet (Feldt 2006b).

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen, som genomfördes i form av en antikvarisk kontroll, var att se till att fast fornlämning i form av t ex kulturlager och murverk kom till så pass liten skada som möjligt vid schaktningarna. De lämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning.

Det är betydelsefullt för tolkningen av Skänninges medeltida utveckling att fastställa kulturlagrens utbredning i stadens utkanter under olika perioder av medeltiden. Tidigare undersökningar i anslutning till det berörda området har visat på spridda, svårdate-rade lämningar. Någon säker begränsning av dessa

Figur 4. Utsnitt ur 1713 års stadskarta med schaktet markerat. Skala 1:5 000.

lämningar har inte kunnat göras. Schaktet bedömdes därför kunna lämna viktig kompletterande information avseende de tidigare påträffade lämningarna på platsen. I närheten av S:ta Ingridis kloster kan det finnas lämningar som kan kopplas till klostret eller till den stormansgård som sannolikt legat på platsen innan klostret etablerades. Det är även oklart hur stort det område har varit som nyttjades av klostret för olika verksamheter.

Metod

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningen för VA-ledningen. Schaktet grävdes med maskin. Sammanlagt uppgick ingreppen till en sträcka av ca 42 löpmeter. Schaktdjupet var ca 2 m och schaktbredden ca 1,5 m, med undantag för intill brunnen med VA-anslutningen i väster där schaktet var ca 4 m brett. Inga föremål som bedömdes vara av arkeologiskt intresse tillvaratogs vid arbetena. Ingreppen och de påträffade lämningarna dokumenterades med digital fotografering, inmätning och handritning.

En schaktplan samt en profilritning upprättades (bilaga 1). Inget organiskt material som kunde användas för ¹⁴C-analys påträffades vid undersökningen. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Resultat och tolkning

Schaktet var förlagt till gatumark i S:t Martins väg och Nunnestigen i utkanten av det medeltida Skänninge. Lagerföljden visade sig vara förhållandevis okomplicerad, med endast ett fåtal spår efter mänsklig aktivitet. Lagren i den västra delen av schaktet, där en ca 4 m stor grop togs upp i anslutning till VA-anslutningen, var till stor del störda, men längre österut var stratigrafin bevarad.

En profilritning upprättades därför från ett befintligt fjärrvärmeschakt, beläget omkring 6 m öster om VA-anslutningen, fram till ett modernt betongrör omkring 28 m längre österut under S:t Martins väg. Lagerföljden utgjordes i huvudsak av två lager; ett påfört gruslager som utgjorde bärlaget för vägen samt ett djupare liggande lager som tolkades som en äldre

Figur 5. Schaktet för VA-anslutningen mot nordöst. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

odlingsnivå med matjord. Området utgjordes enligt äldre kartor från 1600- och 1700-talet av åkermark.

Under matjordslagret framkom ett antal djupare liggande lämningar i form av diken och gropar. Dikena, benämnda 1-3, gick alla i nord-sydlig riktning. Dike 1 och 3 var endast 1,2 m respektive 0,6 m breda och 0,4 respektive 0,45 m djupa. Båda diken hade en relativt homogen fyllning av matjord med inslag av tegel, kalkbruk och kol. Båda dikena gav därför intryck av att ha blivit igenfyllda vid samma tillfälle, eventuellt genom överplöjning.

Dike 2 skiljde sig däremot åt från de båda ovan nämnda genom sitt stora djup och bredd: 1,2 respektive 2,15 m. Trots dike 2:s stora djup gav också fyllningen i detta dike ett mycket homogent och matjordsaktigt intryck. Även detta dike tycks därför ha fyllts igen vid ett och samma tillfälle. Dike 2:s fyllning innehöll också en del tegel, kalkbruk och kol. Däremot påträffades inget fyndmaterial som bedömdes kunna datera något av de tre dikena.

Dikena tolkades som äldre dräneringsdiken vilka lett överskottsvatten från åkermarken ned till Skenaån i söder. Dikena kunde inte närmare dateras, men dess sträckningar kan möjligtvis indikera att de hör samman med 1600- och 1700-talets odlingslandskap, så som detta är utformat på kartorna från denna tid. Groparna, vilka låg på samma nivå som dikena, är troligtvis stenlyft från tiden då åkermarken röjdes från sten.

Då inga lager som bedömdes vara medeltida påträffades på platsen är det inte heller troligt att det medeltida stadsområdet sträckt sig ända till S:t Martins väg. Området kan däremot under medeltiden ha utgjort jord tillhörande antingen staden Skänninge eller S:ta Ingridis kloster, men inga bebyggelsemässiga lämningar som skulle kunna knytas till varken staden eller klostret påträffades vid undersökningen. Då området enligt 1600- och 1700-talets kartor var åkermark är det därför troligt att platsen utgjordes av odlingsmark redan under medeltiden. Grävningen har således bidragit till att avgränsa utbredningen av Skänninge medeltida stadsområde.

Referenser

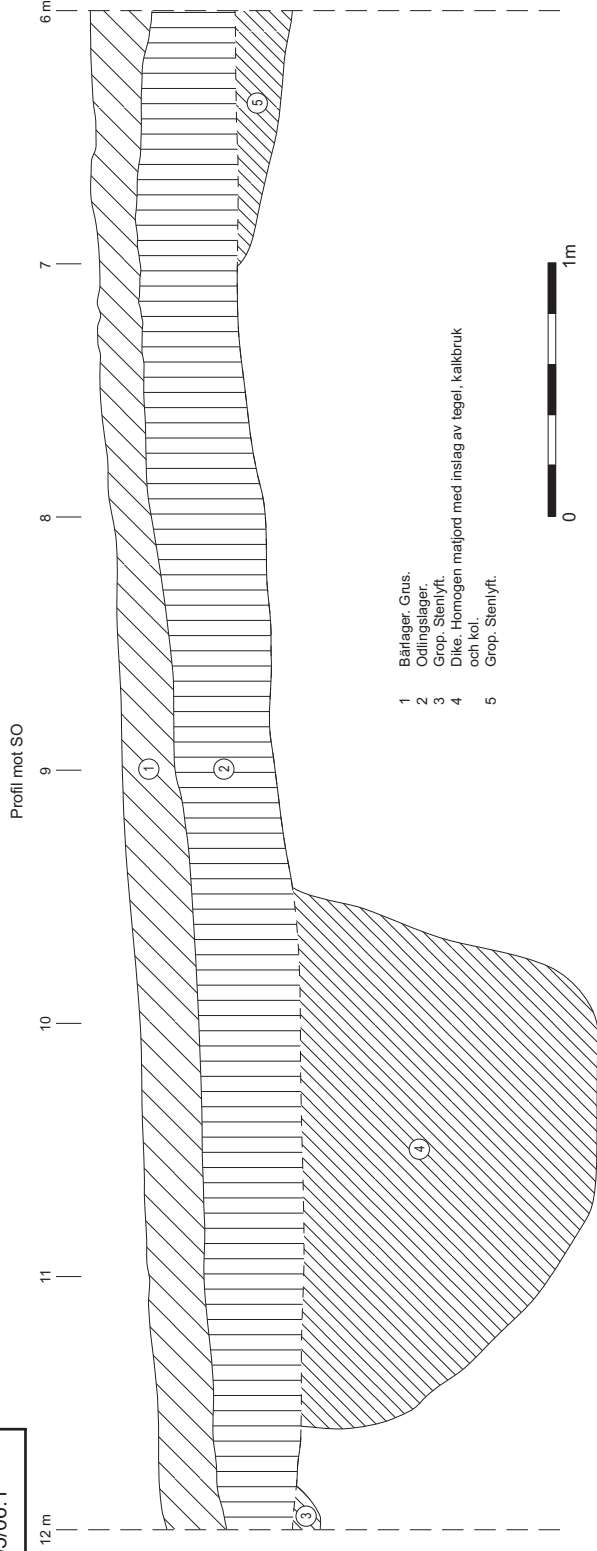
- Björkhager V & Gustafsson H. 2004. Runblecket från Skänninge. *Kulten makten människan - arkeologi i Östergötland*. Östergötland 2003. Meddelanden från Östergötlands länsmuseum. Ödeshög.
- Feldt A-C. 1990. *Kv Nunnan 5, Skänninge, Mjölby kommun*. Arkeologisk förundersökning. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2000. *VA-schakt väster om Skenaån*. Lindbladsparken, Sandgatan och Ture Långs väg, Skänninge, Östergötland. Rapport 2:2000. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2003. *Ny bro över Skenaån*. Vid Skenaån, mellan Borggatan och Vadstenagatan. Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll. Skänninge. Östergötland. Rapport 89:2003. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2004. *Före staden. Preurbana lämningar i Skänninge*. C-uppsats. Institutionen för Arkeologi och Antik historia. Uppsala universitet.
- Feldt A-C. 2006a. *Mellan S:ta Ingridis kloster och Motalagatan*. Arkeologisk förundersökning. Kv Nunnan 4, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Rapport 2006:2. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2006b. *Diken, stolphål och trädgårdsodling*. Västanå, Skänninge. Arkeologisk förundersökning/Antikvarisk kontroll. Skänninge stad, Östergötland. Rapport 2006:32. Östergötlands länsmuseum.
- Hörfors O. 1991. *Ågatan/Vadstenagatan och Återvändsgränd 1 och 6*. Skänninge stad. Arkeologisk förundersökning. Rapport Östergötlands länsmuseum.
- Nilsson L. 1879. *Klosterväsendet inom Linköpings stift*. Linköping.
- Schück H. 1963. Biskop Henrik i Linköping och S:t Victor i Paris. *Historiska studier tillägnade Folke Lindberg 27 augusti 1963*. Stockholm.
- Wallenberg B. 1984. *Grav under runhällar i Skänninge*. Stockholm.

Tekniska uppgifter

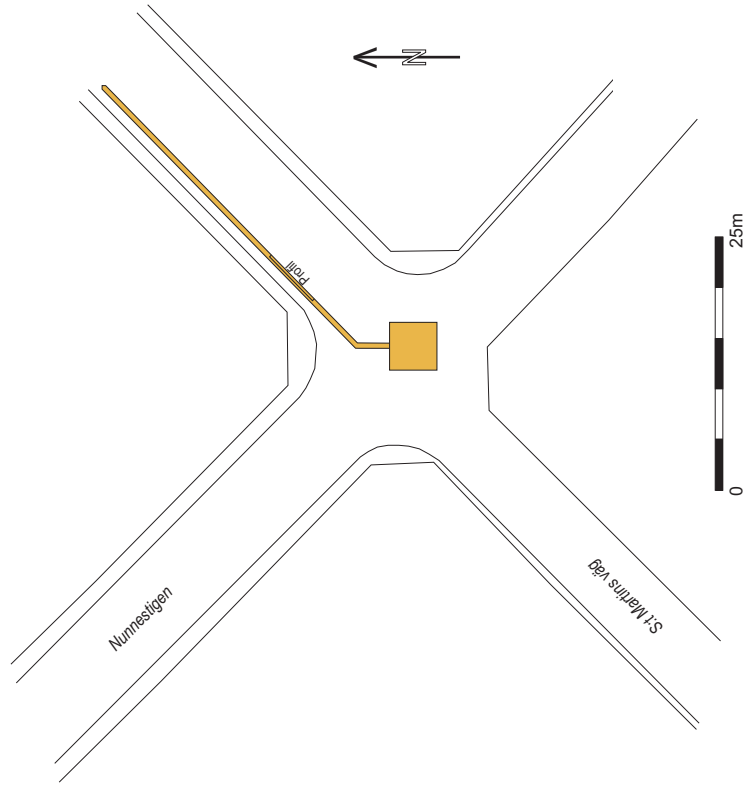
Gata	S:t Martins väg
Fastigheter	Kv Nunnan 17
Socken	Skänninge stad
Kommun	Mjölby
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	Invid RAÄ 5
Ekonomiska kartans blad	085 51 (8F 5b Biskopsberga)
Koordinater	X6475450, Y1457550
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens handläggare	Annika Toll
Länsstyrelsens dnr	431-12865-06
Länsmuseets dnr	305/06
Länsmuseets kontonummer	530505
Uppdragsgivare	Mjölby kommun, Tekniska kontoret
Kostnadsansvarig	Mjölby kommun, Tekniska kontoret
Projektledare	Christer Carlsson
Personal	Laurin Bertling
Fältarbetstid	2007-06-04--05
Undersökt sträcka	ca 42 löpmeter
Foto filmnr	Endast digitala bilder
Fynd	-
Analyser	-
Grafik	-
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket dnr 507-99-499
ISSN 1403-9273	Rapport 2007:46 © Östergötlands länsmuseum

Bilaga 1. Profil- och planritning

Dnr 305/06:1

- 1 Bärslager. Grus.
- 2 Omlagslager.
- 3 Grop. Stenlyft.
- 4 Dike. Homogen matjord med inslag av tegel, kalkbruk och kol.
- 5 Grop. Stenlyft.

Då ritningen är förminskad är skalorna ca 1:30 resp 1:750.

Nunnesligen och S:t Martins väg
Skänninge stad
Mjölby kommun, Ög
RAA 5
Profil- och planritning
Skala 1:20 och 1:500
Dnr 305/06
2007-06-05 Christer Carlsson
Renritning Lasse Norr

Under försommaren 2007 genomförde Östergötlands länsmuseum en förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningar inför nedläggande av VA- ledningar i korsningen av S:t Martins väg och Nunnestigen i Skänninges norra utkant. Schaktningen utfördes bland befintlig villabebyggelse i gatumark. Ingreppen uppgick sammanlagt till en sträcka av ca 42 löpmeter i utkanten av RAÄ 5, Skänninge medeltida stadsområde, och omkring 300 m nordväst om RAÄ 5, S:ta Ingridis kloster.

Arbetet utfördes på uppdrag av Mjölby kommun. Vid schaktningarna påträffades tre diken, varav ett var förhållandevis djupt. Dessa tolkades som dräneringsdiken eller gränsdiken och förmodades tillhöra 1600- och 1700-talets odlingslandskap. Inga medeltida lämningar påträffades och det är därför troligt att Skänninge medeltida stadsområde inte har sträckt sig ända till S:t Martins väg.